

Itiden uýada garaşmalymy?! .

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Itiden uýada garaşmalymy?! . Has Türkmeniň Nukdaýnazar sahypasy
üçin ýörite çykyşy

Çarşenbe, 31.05.2023 ý.

Öňräk gymmatbahaly daşary ýurt awtoulaglaryna aşa janköýer bir işdeşimiň telefonda ChatGPT-mi ýa şoňa meňzeş başga bir ulgammy bilemok, garaz, gyzyklanýan ugruna degişli islendik sowalyna zenan sesli robot jogaplaýjydan jogap alyp durşuny biperwaýlyk bilen synlapdym we şonda howatyrlanylýan beýleki ugurlar boýunça-da munuň getirjek netijesi barada az-kem oýlanypdym.

Meselem, pynhan gatnaşyklar boýunça islendik soragyna jogap alyp, robot gürründeşine höwrügen kimdir biriniň gözüne real durmuşdaky tanyş-bilişlerinden, dost-ýarlaryndan ybarat sferasy gyzyksyz görnüp biler...

Kän wagtam geçmedi. Kitapcy saýtynda emeli aňly robotlaryň dogry we nädogry maksatlar bilen ulanylanda getirjek netijeleri barada maglumat bermek maksatly dürli materiallar paýlaşylyp ugraldy. Elbetde, materiallaryň arasynda okyjylary bimaza edip biljek materiallar hem bar. Garaşylşy ýaly, maňa tanyş we nätanyş agzalardan emeli aň we robotlar hakdaky soňky bloglardan birahat bolandyklaryny aýdýan birnäçe hatlar gelip gowuşdy. Biz olara-da dogry düşüňäris. Şunuň bilen baglanyşykly bir zady anyk bilýäris: biziň halkymyz ýaly salyhatly, agras, edep-ekramly halk dünýäde az-az. Bu magtanma

däl, hakykat. Munuň şeýledigini daşary ýurtlara we beýleki halklara belet ildeşlerimiz gowy bilýändir. Arada Magtymguly Pyragynyň günlerine Eýrana gidip gelen ildeşlerimiziň biri hem munuň şeýledigine güwä geçip, başga halklaryň çagalary bilen deňeşdirende, umuman alanda biziň çagalarymyzyň sadadan gelen arassa, akyllý, göwni kir-kimirsiz bolýandygyny, zehinli we ene-atanyň aýdanyny iki gaýtalatdyрмаýandygyny, göwnünde okuwdan ýa-da eklençden başga pikir ýokdugyny buýsanç bilen belläp geçipdi.

Bir gezek belli suratkeş Maral Annanurowa türkmen halkynyň uçursyz edep-ekramly, ejaply bolandygyna ünsi çekip, halkymyzyň «Ite-de uýat ýagşy...» nakylyny gapysyndaky itiniňem uýatly bolmagyny isläp döredendigini aýdypdy. Selkildäp ýören itden uýada, edebe garaşyp bormy? «Aýgytly ädim» çeper filmindäki Eziz hanyň dili bilen aýdanda, «it itdir-dä», oňam bir edebi bormy... Türkmen ýöne ýere-hä itiniň edepli bolmagyny islän däldir. Asyrlaryň dowamynda sünnälenip gelnen az sözli uz nakyllarymyzyň her biriniň aňyrsynda düýpsüz umman ýaly many-mazmunyň ýatandygyny göz öňüne tutsak, onda şu nakyly-da halkymyzyň boş ýere aýdyp goýbermändiginj bilse bolýar. Belkäm, şoň üçin häsiýetli we wepaly türkmen alabaýlarymyzyň tohumy beýleki itleriň tohumyndan göz-görtele saýlanýandyr? Kim bilýär...

Biz nämüçin halk derejesinde kemçiliklerimizi, agsaýan taraplarymyzy, artykmaçlyklarymyzy we buýsançly taraplarymyzy sosiologik we psihologik taýdan öwrenemzok, seljerjek bolamzok?

Bolan-u-bolmadyk artykmaçlyklarymyzy-ha agzymyzy dolduryp aýtmany gowy görýäris, magtanýarys, emma kemçiliklerimize, orta alyp düzetmeli nogsanlyklarymyza gezek gelende welin, dymýarys, bukýarys, töwegellik edip aýtmaga synanyşany-da ýok aýyplar bilen garalamaga synanyşýarys.

Meselem, internetiň gündelik durmuşmyza ymykly aralaşmagy bilen şugünki ýaş oglan-gyzlaryň aglabasy Instagram, TikTok, Imo we ş.m. sosial ulgamlarda wagtyny köp geçirýär. Munuň peýdaly netijelerinden has beter zyýanly netijelerini eýýämden biziň hemmämiz görübem, bilibem ýörüs. Gynansak-da, biz

gürrüni gidýän ulgamlarda söwda-satyk ýa mahabat maksady bilen girýän ulanyjylary hasaba almanda, ýaşlaryň ünsüni özüne çekip biljek we peýdaly maglumatlary paýlaşýan ýeke ulanyja gabat gelemzok. Şoňa görä hem, bütin bu zyýanly netijeleriň gerimi giňedigisaýy, saýtda käbir okyjylaryň birahat bolan soňky emeli aňly we robotly bloglarynda gozgalýan meseläniň hem bir gyrasynyň biziň ýaşlarymyzdan sowa geçmejekdigi görnüp duran zat. Hut şu ulgamlar biziň ýaşlarymyzy ep-esli derejede uýatsyzlaşdyrды. Hut şularyň üsti bilen tenine nyrh kesip ýören gyzlaryňam bardygy gizlin däl. Ýüzbe-ýüz bir gezek görmedik, tanamadyk adamlary bilen sosial ulgamlarda agza alynmajak hapa-paýys sözleri ulanyp, urşup-söğüşip ýören oylan-gyzlary göreniňde-hä, gynanç bilen hyrçynyňy dişläp oturmakdan başga alaç tapmaýaň. Eýse biz şeýle halkmydyk?

Bela-beteriň nirden geljekdigini bilip, şoňa görä gorag halkamyzy galňatmak, deşilip ugran ýerlerimizi ýamamak has dogrusy dälmi? Meň pikirimçe kitapçyda robotlar hakdaky paýlaşylýan maglumatlar üçin ynjalykdan düşerlik zat yok. Dünyaniň ugry niräk? Biz onuň niresinde? Iru-giç biziň jemgyýetimize hem aralaşyp biläýjek şeýle zatlardan biz nahili goranmaly... Edil häzirki taýýarlygymyz nähili? Kanagatlanarlymy ýa gowşakmy?

Belkäm, degişli ýerlerimiz, bu boýunça işlemeli adamlarymyz häzirden kelle döwmelidir...

Tutus bir nesil ýitip barýar. Azgyn sosial ulgamlar we wirtual hemdemler gözümize basa-basa ýaş oylan-gyzlarymyzy elimizden alýar. Öň neşe belasy bir tapgyr neslimizi elimizden aldy. Ondan ýaňy saplandyk diýsek, bu gezek has beter we inçeden yzarlaýan bela-beter bilen yüzbe-ýüz bolup galdyk. Özem neşe ýaly bir gelip-bir sowlup gitjek zadam däl. Geljegimizi ösen tehnologiýadan, emeli aňdan, robotlardan, internetden sowa göz önüne getirmek mümkin däl. Şol esasda jemgyýetçilik durmuşymyzy nähiliräk gurnamaly bolarys? Gadagançylyklaryň derdimize çäre bolmajakdygy hemmämize belli hakykat.

Şu zatlary bilmänimiz bilen, gulagymyza pagta dykyp ýa kellämizi goltugymyza salyp, «dünyäde näme bolanda bize näme» diýip ýatanymyz bilen-ä, hemme zat öz-özünden gülala-güllük

bolaýmaz, başga halklaryň nogsanlyklaryndanam halas bolup bilmeris.

Şugunki gün yaşlar hemme zady bilmeli, yagşyny-da-yamany-da. Şoňa görä-de taýýarlykly bolmaly.

Meniň pikirim-ä şeýle. Siziňki nähili? Nukdaýnazar